

pierderea profitului sau generarea de alte probleme fără sens, situații care pot să survină ca urmare a aplicării unor măsuri de protecție și securitate nepotrivite.

În esență riscul are și consecințe pozitive. Dacă nu ar exista în viață momente în care ne asumăm riscuri și încercăm lucruri noi, nu ne-am putea descoperi noi pasiuni, sau potențialuri. În permanență trebuie să ne depășim limitele, iar asta este tot o formă de risc. Din dorința de a-ți largi orizonturile, îți asumi responsabilitatea de a face ceva complet nou, riscând să eșuezi, dar în același timp oferindu-ți posibilitatea de a-ți descoperi noi valențe.

Referințe bibliografice

1. Боровкова В. А. Управление рисками в торговле (Серия «Теория и практика менеджмента»), Москва: Издательский дом «Питер», 2004.
2. Popescu I., Managementul calității, Ed. Universității Transilvania, Brașov 2004.
3. www.feminis.ro/.../importanta-riscului-in-vi..
4. stiri.acasa.ro › Stiri › Noutati [Importanta managementului de risc in afaceri](#)

Teoria cunoașterii lui David Hume

Coțaga Ludmila, Lector universitar,
Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: *David Hume (26 aprilie 1711 - 25 august 1776) este considerat unul din cei mai mari provocatori și mai „greu clasabili” gânditori din istoria filosofiei moderne. Principalele sale lucrări sunt: Tratat despre natura umană (1739), Eseuri morale și politice (1741), Cercetare asupra intelectului omenesc (1748), Cercetare asupra principiilor moralei (1751), Istoria Angliei (1754). Hume a fost preocupat de domenii extrem de diverse ca teoria cunoașterii, etica, teoria politică, economia politică.*

Cuvinte cheie: *teoria cunoașterii, impresii, percepții, idei, empirism.*

Istoria cunoaște multe personalități remarcabile care și-au adus aportul său în filosofie și în alte științe tangențiale acesteia. Între filosofi mari există deosebiri de păreri în legătură cu principiile acestei discipline, dar mai ales în ceea ce privește obiectul și metodele ei de studiu. După unii, „filosofia ar fi știința lucrurilor inteligibile, știința lucrurilor în sine, știința entităților raționale, precum cele din categoria cauzelor prime și a scopurilor ultime ale Universului, respectiv cele care vizează natura internă a obiectelor și fenomenelor. După alții, scopul filosofiei ar fi să studieze legăturile dintre științele pozitive și să contribuie la

întrunirea lor într-un sistem unitar”. Astfel, filosofia ar deveni un fel de logică superioară sau o metodologie generală a științelor. Pentru a înțelege mai bine diversitatea principiilor este necesar studiul fiecărui filosof în parte.

David Hume este considerat cel mai original gânditor englez, primul filosof pozitivist, respectiv precursorul filosofiei critice a cunoașterii, a fost învederat cu astfel de însușiri ca: criticismul, empirismul, teoria cauzalității, scepticismul – așa cum răzbat ele din “Cercetare asupra intelectului omenesc”.

Fiind un empiric, Hume dorea să se reîntoarcă la cunoașterea nemijlocită a lumii de către om. Anume el a fost cel care la inspirat pe Kant să-și formeze propriul său sistem filosofic. Hume considera că lumea trebuie percepută așa cum o vede un copil, în modul ei firesc nu abstract, așa cum făceau filisofii de până atunci. “Toate legile naturii și toate acțiunile corpurilor, fără excepție, sunt cunoscute numai din experiență” – susținea Hume - “Este sigur că cei mai neștutori și mărginiți țărani – ba chiar copiii mici și animalele lipsite de rațiune – progresează prin experiență și învață calitățile obiectelor naturale, observând efectele care rezultă din ele”.

Hume considera că cunoașterea se începe cu experiența și se termină cu experiența fără ca să avem careva cunoștințe înăscute (apriori). De aceea noi nu cunoaștem cauza experienței noastre și deoarece experiența e limitată întotdeauna de trecut, noi nu putem cunoaște viitorul. Din această cauză Hume a fost considerat un mare sceptic.

Cunoașterea trebuie să se bazeze pe percepții și emoții, spune Hume. Ideea că raționalul prelucrează și corectează percepțiile noastre este falsă. Hume nu este interesat de faptul când apar ideile – până la naștere sau după. Teoria cunoașterii lui Hume nu se începe de la faptul cum obiectele influențează organele noastre de simț. Astfel teoria lui începe cu experiența emoțională, cu afirmația despre existența impresiilor. Noțiunea de „impresie ” trebuie explicată, deoarece Hume consideră că sensul dat de el este un altul decât cel cunoscut. „Termenul de impresie nu se referă la modul de naștere în conștiință a percepțiilor vii, ci la însuși aceste percepții, pentru care nu există un cuvânt anume nici în limba engleză, nici într-o altă limbă” – spunea Hume. Punctul de pornire a teoriei lui Hume se bazează pe impresiile vii existente în suflet. „Prin termenul impresie eu subînțeleg toate percepțiile vii de a auzi, a vedea, a miroși, a iubi, a urî, a dori etc.”

Impresiile primite din exterior, omul încearcă să le claseze după asemănări și deosebiri, sunt îndepărtate sau apropiate și după cauză- efect. Totul este compus din impresii, dar care este izvorul percepțiilor. Hume consideră că ar exista cel puțin 3 ipoteze:

1. Există imagini ale lucrurilor obiective (materialismul).
2. Lumea – este un complex de impresii percepute (idealismul subiectiv).

3. Impresiile sunt create în rațiunea noastră de Dumnezeu, duhul superior (idealismul obiectiv).

Este dificil de a verifica care dintre aceste ipoteze este adevărată, spunea Hume. Deoarece suntem limitați de percepțiile noastre, niciodată nu vom ști ce se află dincolo și deci întrebarea care este izvorul percepțiilor este fără răspuns.

Mecanismul de cunoaștere pe baza percepțiilor este descris de Hume în felul următor. Mai întâi noi primim din exterior careva impresii – cald, frig, plăcere, suferință, foame, sete. Rațiunea face o copie a acestei impresii și pe baza ei se formează o idee. Ideea, deci este o percepție mai puțin vie. Look considera că ideea este identică cu impresiile, dar ideea poate rămîne și atunci cînd impresiile au dispărut. Ideile de plăcere, suferință se întorc în suflet creînd noi impresii - impresii reflexii și provocînd dorințe, speranțe, visuri. De pe aceste impresii secundare iarăși este făcută o copie și ea rămîne în suflet (conștiință).

Hume considera că experiența noastră constă din percepții, iar percepțiile pot fi divizate în impresii (reprezentări și emoții) și idei (amintiri și imaginație). Impresiile sunt perceperea nemijlocită a obiectelor din jurul nostru, iar ideile sunt amintirile despre aceste impresii. Impresiile sunt mai vii decît amintirile. Se poate de spus că impresiile sunt originalul iar amintirile copia acestora. Impresiile și ideile pot fi atît simple cît și compuse – complicate.

Hume considera că uneori noi unim ideile care în lumea reală sunt absolut separate, astfel apar idei false sau greșite care nu pot fi găsite în natură. Filosoful scoțian dorește să cerceteze fiecare reprezentare pentru a vedea dacă ea este adevărată și există în natură. „Ce impresii au creat această reprezentare?” – se întreabă el – dorind să identifice din ce idei simple este formată o reprezentare complicată. Astfel el a început să privească critic reprezentările umane.

De exemplu, „cum am putea descrie un înger?” – un om cu aripi - omul știm cum arată și există, aripile știm cum arată și tot sunt reale, dar combinația dintre acestea două este ceva abstract, deci nu există. Noi nu avem o experiență reală de a fi văzut un înger – ar spune Hume. Deci, această idee nu are un suport, este o îmbinare a diferitor percepții anterioare, deci este ceva fantastic, imaginar. Astfel, în baza percepțiilor sunt create visele noastre, dar pentru a fi create mai întii a fost nevoie de niște imagini simple pe care le-am văzut cîndva.

Ideile complexe sunt formate în baza ideilor simple. În felul acesta, este de părere Hume, în mintea noastră se formează o serie de idei complexe, care nu sunt copiile exacte ale unor impresii complexe corespunzătoare, cum ar fi, bunăoară, ideile fantastice din mitologie, basme și legendele religioase: centaur, zmeu, înger etc. Dar, continuă gânditorul nostru, această combinație a ideilor simple în raporturi diferite de cele reale, merge mai departe și generează o sumă de idei extrem de grave, de îndată ce ele falsifică activitatea noastră intelectuală din știință și filosofie.

Cât privește asocierea ideilor în imaginație, despre care, David Hume avea să spună că, este cea mai originală idee a filosofiei sale teoretice, să notăm că ea are loc în conformitate cu cele trei principii enunțate de gânditorul scoțian: asemănarea ideilor, contiguitatea lor în timp și spațiu și raportul de la cauză la efect.

Dacă experiența și observația stau la baza științei despre om, mai întâi trebuie să punem accent pe teoria cunoașterii umane, trebuie să argumentăm veridicitatea și probabilitatea experienței și cunoașterii, să cercetăm afecțiunile umane, după care putem trece la morală, virtuți și la problemele justiției, dreptului ca teme principale despre natura umană. Deci ideile socil-morale sunt scopul și rezultatul teoriei cunoașterii.

Hume nu credea în minuni, din simplu motiv că el nu a avut așa experiență, să vadă minuni. El afirma că oamenii au nevoie să creadă în minuni, dar toate minunile au fost foarte demult, fie foarte departe, deci nu avem cum să avem o așa experiență. Deși, nu putem nega nici faptul că ele ar exista. Această tractare a minunilor făcute de Hume a rupt legătura dintre știință și religie, ceea ce a provocat numeroase critici în societate. După Hume - minunile sunt niște fenomene care contravin legilor naturii, fenomene supranaturale. Dacă am arunca o piatră în sus ea va cădea neapărat pe pământ, deci – după Hume - noi avem experiența că piatra aruncată în sus cade de fiecare dată în jos, dar noi nu cunoaștem, în baza experienței , de ce acest lucru are loc. Astfel, dacă într-o bună zi această piatră nu ar cădea, noi am considera acest fapt ca ceva supranatural și am avea o nouă experiență. Oamenii maturi, mai mult decât copiii, se miră, de fenomenele care contravin experienței lor și legilor naturii. Cauza este că maturii sau convins de mai multe ori despre anumite fapte – au o experiență mai bogată – și deci mai puțin cred în minuni decât copii, a căror conștiință este mai deschisă spre ceva nou. Conform lui Hume, copilul încă nu este sclavul așteptărilor, obiceiurilor sale, deci el este un filosof adevărat, mareș. Copilul nu are stereotipuri, prejudecăți, iar acesta este avantajul primordial al filosofiei. Un copil percepe lumea așa cum ea este fără a include în aceste percepții ceva mai mult.

Teoria cauzalității:

Hume susține că tot ceea ce se întâmplă trebuie să iabă o cauză. De obicei, noi urmărim doar efectele produse dar nu cunoaștem cauza acestora sau mai bine zis nu am văzut, perceput cauza acestora. Hume consideră că așteptarea consecutivizării este prevăzută nu în obiecte, dar în conștiința noastră. Astfel, noi nu ne naștem cu un set de așteptări asupra lumii înconjurătoare, aceste se formează ca rezultat al experienței noastre. Dacă noi nu am văzut niciodată o cioară albă, asta nu înseamnă că ea nu există, dimpotrivă căutarea ciorii albi este una din sarcinile de bază a științei. În baza acestor așteptări este formulată teoria behavioristă STIMUL – REACȚIE. Această formulă a dus la apariția multor cercetări în domeniul.

Așteptarea „reacțiilor” duce la formarea superstițiilor, dacă unei persoane i-a trecut drumul o pisică și după aceasta el cade și primește o traumă, acesta va crede că de vină este pisica – credința în superstiții. Această superstiție nu dovedește legătura dintre pisică și traumă. Știința ar trebui să ia în considerație acest lucru și să nu meargă pe calea superstițiilor și a stereotipurilor. Tot așa se poate întâmpla și cu unele medicamente. Astfel, în medicină este cunoscut „efectul placebo”, când persoanele se vindecă nu din cauza medicamentelor, ci primind niște pastile de zahăr sau amidon crezând că acestea din urmă sunt medicamente veridice. Rezultatul vindecării în acest caz nu se datorează medicamentelor, ci credinței în aceste medicamente.

Hume considera omul o ființă socială. El considera că mai important este să aflăm de ce și cum omul tinde spre anumite virtuți morale. El nu era de acord cu afirmația raționaliștilor că înțelegerea binelui și răului este „imprimată” în conștiința noastră. Astfel, spunea Hume, dacă noi dorim să ajutăm un om acest imbold vine de la sentimentele noastre, dar nu din conștiință.

Toate părerile și reprezentările despre lucruri pe care le-am primit în copilărie, au lăsat rădăcini adânci în conștiința noastră, astfel că este foarte dificil să le exteriorizăm și să scăpăm de ele. Influența acestor informații din depozitate în inconștient, este apropiată nu doar de legătura dintre cauze și efect, dar de multe ori trece limita acestora. Mai bine de o doime din toate opiniile pe care le au oamenii, se datorează educației. Principiile pe care le primim necondiționat, prevalează asupra celor care decurg din experiență sau gândire abstractă.

CRITICA:

Aportul adus de Hume pentru filosofie și alte științe este indiscutabil. Prin teoria sa Hume a readus atenția spre cercetarea și cunoașterea empirică, cunoașterea nemijlocită a lumii. La baza tuturor științelor avem cunoașterea empirică și meritul ei nu trebuie neglijat. Chiar dacă astăzi unele științe merg pe o cale rațională, aceasta nu ar fi fost posibil fără o experiență anterioară, care vine din observare și din percepția lumii reale.

Deși, teoria sa a fost mult criticată, putem susține că Hume a analizat foarte detaliat cunoașterea empirică. Vorbind despre idei și percepții el a explicat cum funcționează imaginația umană, cum se formează stereotipurile și prejudecățile, acest studiu a devenit important și pentru alte științe, de exemplu, psihologia, unde curentul behaviorist este întemeiat pe baza analizei făcute de Hume „stimul - reacție”. Important este că Hume nu s-a oprit doar la această deducție, el a dorit să cunoască ce se află dincolo de această formulă, deși, însuși propria lui teorie ia creat piedici pentru a privi dincolo de percepții, deoarece, așa cum susținea filosoful, „noi nu putem cunoaște ce se află dincolo de experiența noastră”.

Putem spune că Hume a luat un domeniu extrem al cunoașterii și l-a analizat pînă la limita potenței sale. Analiza lui a creat noi cercetări și noi teorii, deci munca sa nu a fost zădarnică. Rămâne de datoriat urmașilor ca analizând ideile

tuturor marilor filosofi să creeze o nouă teorie a cunoașterii, una complexă, care nu ar exclude nici empirismul, nici raționalismul, căci lumea noastră este atât de complexă, că nu poate fi privită doar unilateral.

Referințe bibliografice

1. Юстейн Гордер, 2006. *Мир Софии*. Издательство: Амфора.
2. Сабинина М. Дэвид Юм. *Его жизнь и философская деятельность*;
<http://www.litres.ru/m-sabinina/devid-um-ego-zhizn-i-filosofskaya-deyatelnost/>
3. <http://www.revistanoinu.com/Introducere-in-filosofia-lui-David-Hume.html>; 15.03.2012.
4. <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000005/st071.shtml>;
20.03.2012

Evoluția conceptelor politice în epoca modernă și contemporană

Mafeți Vitalie, lector superior
Universitatea Tehnică a Moldova

Istoria ideilor politice a constituit și constituie un element imperativ al existenței vieții politice, ea este parte integrată a științei politice. Este important să distingem și să cunoaștem ideile politice pentru că acestea reprezintă o luptă de idei, o luptă în jurul unor sisteme de valori regăsite în gândirea colectivă a epocii date și care au fost iscusit redată prin operele sale de către un șir de gânditori remarcabili.

Conceptele politice în epoca modernă.

Începând cu sec. XIV în statele Europei Occidentale au loc un șir de schimbări cu caracter social-economic (fărâmițarea sistemului feudal, apariția clasei burgheze și a relațiilor capitaliste, democratizarea vieții social-politice ș.a.) cultural, politic, care au pus baza unei noi epoci în dezvoltarea omenirii, ce poartă denumirea de Renaștere. Trebuie de menționat faptul că ar fi dificil de găsit diferențe substanțiale ale continuității conceptelor politice din epoca Renașterii în cea Modernă. În mod special totalitatea concepțiilor social-politice elaborate de către gânditorii epocii Moderne primesc denumirea de liberalism (de la cuv. latin *liberalis* – liber).

Specificul perioadei sec. XV se rezumă la tendința de a explica caracterul natural al omului asupra nevoilor și intereselor pămîntești, în care ideea referitor la stat, societate și personalitate poate fi privită prin prisma concepției civice asupra politicii. Locul central în concepțiile social-politice ale Renașterii vizează ideea creării unui stat puternic centralizat și suveran, care va fi capabil să înfrunte divergențele interne în lupta împotriva hegemoniei bisericii papale.

Reprezentantul de bază al epocii Renașterii este considerat N. Machiavelli (1469-1527), lucrările căruia sunt „Principele”, „Istoriile Florentine”, „Arta